

Waldemar Chrostowski

"Die Briefmarkenbibel. Die Bibel des Alten und Neuen Testaments in Auswahl, illustriert durch über 1700 Briefmarken und andere postalische Belegen von über 200 Postverwaltungen", Hans G. Schönen, Rommerskirchen 1991 : [recenzja]

Collectanea Theologica 63/3, 181-183

1993

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

RECENZJE

Hans G. SCHÖNEN, *Die Briefmarkenbibel. Die Bibel des Alten und Neuen Testaments in Auswahl, illustriert durch über 1700 Briefmarken und andere postalische Belege von über 200 Postverwaltungen*, Gabriel-Bildheft 13/14, Verlag Hans G. Schönen/Edition St. Briktius, Rommerskirchen 1991, s. 400 + *Erläuterungsband*, s. 401—472.

Nieczęsto się zdarza, aby w specjalistycznych czasopismach teologicznych zamieszczano recenzje publikacji z dziedziny filatelistyki. Na łamach „Collectanea Theologica” pojawiło się dotychczas bodaj jedno omówienie tego rodzaju, pióra cenionego poznańskiego filatelisty Bogdana Michalaka, poświęcone książce stanowiącej filatelistyczną dokumentację osoby i pontyfikatu Jana Pawła II (CT 62/1992/1, s. 191—194). Recenzent słusznie zauważył i podkreślił bogactwo i różnorodność treści teologicznych wyrażanych na walorach pocztowych. Kolorowe znaki opłaty pocztowej codziennie docierają do milionów ludzi na całym świecie i spełniają ważne funkcje wychowawcze i kulturotwórcze. Również *Die Briefmarkenbibel*, starannie wydana książka, której autorem jest niemiecki filatelista i wydawca Hans G. Schönen, w pełni zasługuje na uwagę ze strony teologów.

Publikacja przynosi filatelistyczną dokumentację przeogromnego oddziaływania Biblii, w chrześcijańskim znaczeniu tego słowa obejmującym Stary i Nowy Testament. W zwięzłej przedmowie (s. 3—4) Otto B. Knoch, nawiązując do orędzia Izajasza, przypomniał potrójne zadanie, jakie Biblia spełnia: zawiera prawdy o Bogu, prawdy o człowieku oraz przedkłada dzieje i drogę zbawienia. Jako wyjątkowa pośród wszystkich ksiąg i zapisów objawia przebieg i naturę dialogu, który około 3800 lat temu podjął Abraham, a potem jego potomstwo, z Bogiem, dialogu zwieńczonego w osobie, orędziu i losie Jezusa z Nazaretu. Różne ludy i narody włączyły się w ów dialog Izraela z Bogiem, przejmując Biblię tłumaczoną na setki i tysiące języków, narzeczy i dialektów. Za pośrednictwem słowa pisanego, odczytywanego w synagogach, kościołach i meczetach, rozważanego publicznie i prywatnie, przekazywanego przez radio i telewizję, podejmowanego w homiliach i katechezach, zawartość ksiąg świętych dociera do niezliczonych rzesz ludzi. Lecz dociera również przez malarstwo i rozmaite odmiany sztuki, silnie oddziałując na wyobraźnię modlących się wiernych oraz widzów odwiedzających muzea i galerie. Jak nośnikiem egzegezy i teologii są uczone komentarze i wnikliwe opracowania umieszczane na półkach bibliotecznych, tak sztuka też jest środkiem wyrażania poglądów i zafratowań teologicznych mocno zakorzenionych w Biblii. Znaczek pocztowy, wprowadzony do powszechnego użycia w drugiej połowie XIX wieku, spełnia podobną rolę. Jest naklejoną na list miniaturą, przekraczającą bariery granic, języków, kultur i religii.

Hans G. Schönen opracował dwuczęściową publikację, w której treść Biblii ilustruje się przy pomocy znaczków, bloków i innych wydawnictw pocztowych. Obszerna, bo licząca 400 stronic, część zasadnicza zawiera reprodukcje ponad 1700 znaczków wydanych przez ponad 200 zarządów pocztowych na całym świecie oraz wybrane fragmenty niemieckiego przekładu ksiąg Starego i Nowego Testamentu, pozostające w związku z reprodukowanymi walorami pocztowymi. Można z niej korzystać na dwa sposoby: albo czytając tekst oglądając znaczki, albo odwrotnie — oglądając zna-

czki. zapoznać się z tekstem. Przed oczami czytelnika przewijają się reprodukcje najsłynniejszych obrazów ze scenami biblijnymi, podobizny bohaterów wiary Starego i Nowego Testamentu, szczególnie ekspresywne cytaty biblijne, fauna i flora Ziemi Świętej, reprodukcje kodeksów i przekładów Biblii, rozmaite aspekty realiów biblijnego świata, rekonstrukcje starożytnych budowli oraz budynki upamiętniające doniosłe epizody staro- i nowotestamentowej historii zbawienia, symbole religijne, oraz inne motywy i wątki pozostające w związku z Biblią. Uzupełnienie tomu zasadniczego stanowi *Erläuterungsband* (s. 401—472), zawierający dalsze objaśnienia i dodatki do tekstu biblijnego i ilustracji (s. 401—456), indeks walorów w alfabetycznym układzie zarządów pocztowych (s. 457—468), indeks artystów, których dzieła przedstawiono na znaczkach (s. 468—470) oraz synoptyczne zestawienie tekstów ewangelicznych.

Nieco ponad połowa treści *Briefmarkenbibel* (s. 5—222) dotyczy ksiąg Starego Testamentu. Zostały one uporządkowane w kolejności podanej w Septuagincie: księgi historyczne (s. 5—137), dydaktyczne (s. 138—176) i prorockie (s. 176—222). W pierwszym zbiorze sporo miejsca zajmuje Pięcioksiąg, zwłaszcza Księga Rodzaju i Księga Wyjścia, a następnie tzw. deuteronomiczne dzieło historyczne (Joz—2Krl), kronikarskie dzieło historyczne (1—2Krn, Ezd—Ne), Księga Tobiasza, Judyty i Estery oraz 1 i 2 Księga Machabejska. Czytelnik odnajduje na znaczkach wszystkie ważniejsze postacie i wydarzenia dziejów biblijnego Izraela. Zbiór ksiąg dydaktycznych otwierają fragmenty i ilustracje Księgi Hioba, po czym następują Psalmi, Księga Przysłów, Pieśń nad Pieśniami, Księga Mądrości i Księga Syrachy. Zbiór ksiąg prorockich otwierają fragmenty tekstu i reprodukcje znaczków z wyobrażeniami czterech proroków „większych” (po Jr umieszczono Lam), a następnie czytamy i oglądamy filatelistyczne opracowanie Księgi Ozeasza, Joela, Amosa, Jonasza, Micheasza, Nahuma, Habakuka, Aggeusza, Zachariasza i Malachiasza. Wśród proroków „mniejszych” brakuje jedynie nawiązań do Księgi Abdiasza i Sofoniasza. Druga połowa książki ma na względzie Nowy Testament (s. 223—394). Najpierw są cytowane i ilustrowane walorami pocztowymi cztery kanoniczne Ewangelie (s. 223—326). Ich tekst oraz materiał filatelistyczny jest opracowany w taki sposób, aby dać wszechstronny i najpełniejszy obraz życia Jezusa Chrystusa. Potem następują Dzieje Apostolskie (s. 337—355), Listy Pawłowe (s. 355—373), do których autor włącza także 1—2 Tym, Tt i Hbr. Listy Katolickie (s. 374—377) oraz Apokalijsa (s. 374—394). Całość zamykają *Einführende Bemerkungen* (tytuł bardzo mylący, bo chodzi o uwagi zamieszczone na końcu książki), alfabetyczny wykaz skrótów ksiąg biblijnych, skrótów na oznaczenie rozmaitych typów wydań pocztowych, a także spis treści obydwu części publikacji (s. 395—400).

Najwięcej walorów zawierających motywy biblijne wydała poczta Izraela i Watykanu. Osobliwością i ozdobą znaczków Izraela są tzw. przywieszki, na których umieszcza się odpowiednio dobrane cytaty biblijne, podane w języku hebrajskim oraz w przekładzie angielskim lub francuskim. Izraelska poczta proponuje i utrwała biblijne skojarzenia i motywy nawet w odniesieniu do współczesnych wydarzeń i osiągnięć, przez co dzieje i epizody biblijne zyskują wymiar kontynuacji mającej wymowę teologiczną. Walory poczty Watykanu podejmują wątki starotestamentowe, lecz znacznie częściej nawiązują do Nowego Testamentu. Za ich pomocą można zobrazować życie i posłannictwo Jezusa, Jego Matki, apostołów (szczególnie Piotra i Pawła) oraz narodziły się i okrzepnięcie Kościoła. Wśród emitentów pojawiają się zarządy pocztowe ze wszystkich kontynentów. W czołówce plasują się poczty kilku krajów arabskich, gdzie dominuje islam, jedna z trzech — obok judaizmu i chrześcijaństwa — „religii Księgi”. Nie zabrakło również byłych państw komunistycznych. Na wydawanych przez nie walorach umieszczano reprodukcje wybitnych dzieł sztuki, wśród któ-

rych poczesne miejsce przypadło w udziale scenom i osobistościom biblijnym. Spośród starotestamentowych postaci popularne są podobizny Abrahama, Mojżesza, Dawida i Batszeby, Salomona, Judyty, Estery, Izajasza, Jeremiasza, Ezechiela i Daniela. Nowy Testament to przede wszystkim sceny z życia Jezusa oraz wyobrażenia Maryi i apostołów. Czytelnik książki otrzymuje mnóstwo materiału do pogłębienia posiadanej wiedzy biblijnej i do medytacji.

Jaki pożytek z lektury publikacji o profilu filatelistycznym mogą odnieść „zawodowi” teologowie? Książka daje dobre rozeznanie odnośnie do znajomości i oddziaływania najważniejszych wątków i motywów biblijnych. Projektanci znaczków nie są teologami. Odwołują się zazwyczaj do rozpozszechnionych poglądów, upodobań i oczekiwań. Opierając się na stworzonych przez nich znaczkach i innych walorach pocztowych można sporządzić plastyczny wizerunek historii zbawienia i uprzystępnic mnóstwo realiów biblijnych. Wykorzystując znaczki, arkusiki i stemple można zbudować niezwykle interesujący zbiór, w którym znajdzie wyraz nie tylko fachowa wiedza filatelistyczna oraz skuteczność w pozyskiwaniu trudno osiągalnych walorów, lecz i rozległa wiedza teologiczna. Przykładowo, na Światowej Wystawie Filatelistyki Tematycznej, jaka w dniach 18–27 IX 1992 r. odbyła się w Genewie, pokazano 14 zbiorów o profilu religijnym, wśród nich zatytułowane „Maria z Nazaretu”, „Śmierć i zmartwychwstanie Jezusa Chrystusa”, „Boże Narodzenie” i „Św. Paweł Apostoł”. Poszukując nowych inspiracji do upowszechniania wiedzy teologicznej warto odwiedzać wystawy i pokazy filatelistyczne oraz uważnie przyglądać się znaczkom na listach, które otrzymujemy. Nie będzie przesady w stwierdzeniu, że emisje pocztowe z motywami biblijnymi są jedną z nowoczesnych form „Biblia pauperum”, która przecież nigdy się nie przeżyła.

ks. Waldemar Chrostowski, Warszawa

M. GILBERT (red.), *La sagesse de l'Ancien Testament. Nouvelle édition mise à jour* (BETL 51), University Press Leuven 1990, s. 455.

Opublikowane pod takim tytułem (bez podtytułu) w r. 1979 dzieło spotkało się z niezwykle pozytywnym przyjęciem i stało się szybko swoistym kompendium wiedzy o księgach mądrościowych Starego Testamentu. Nic więc dziwnego, że po jedenastu latach zostało wznowione, z odpowiednimi uzupełnieniami. Zainteresowani egzegeci znają dobrze pierwsze wydanie, warto jednak zwrócić uwagę na jego aktualizację, jego unowocześnienie.

Przypomnijmy jednak najpierw układ publikacji z I wydania. Poprzez dza je wstęp redaktora stwierdzający, iż zamieszczone tu artykuły są plonem Colloquium Biblicum Lovaniense 39, które odbyło się 29–31 VIII 1978 r. Jego tematem były księgi mądrościowe Starego Testamentu, ustawione na szerokim tle nurtu mądrościowego w Biblii i poza nią. Artykuły ułożono więc w dwu częściach: 1) Zasięg nurtu mądrościowego; 2) Księgi mądrościowe Starego Testamentu. Wydaje się, że pożyteczne będzie podać tytuły poszczególnych artykułów. Pierwsza część obejmuje następujące tematy: H. Cazelles, *Les nouvelles études sur Sumer (Alster) et Mari (Marzal) nous aident-elles à situer les origines de la sagesse israélite?* (s. 17–27); C. Brekelmans, *Wisdom Influence in Deuteronomy* (28–38); J. Vermeylen, *Le Proto-Isaïe et la sagesse d'Israël* (39–58); J. Luyten, *Psalms 73 and Wisdom* (59–81); P. M. van der Ploeg, *Le Psaume 119 et la sagesse* (82–87); N. J. Tromp, *Wisdom and the Canticle. Cf. 8,6c–7b: text, character, message and import* (88–95); J. L. Crenshaw, *Questions, dictions et épreuves impossibles* (96–111); S. Amsler, *La sagesse de la femme* (112–116); P. É. Bonnard, *De la Sagesse personifiée dans l'Ancien Testament à la Sagesse en personne dans le Nouveau* (117–